УКРАЇНА

ПАСПОРТ

об'єкта (пам'ятки) культурної спадщини

Монастирські келії
(Комплекс споруд Почаївської Свято-Успенської лаври)

(найменування об'єкта (пам'ятки)

вид	тип	категорія обліку
пам'ятка архітектури	Монастирські споруди (житлові; храмові)	національного значення

1. Датування об'єкта (пам'ятки):

1771-1780 рр.

2. Адреса (місцезнаходження) об'єкта (пам'ятки):

47025, Тернопільська область, Кременецький район, м. Почаїв, вул. Воз'єднання, 8

3. Дати і №№ документів про взяття на державний облік, визначення категорії пам'ятки:

Постанова Ради Міністрів УРСР від 24 серпня 1963 р., № 970.
Пам'ятка архітектури національного значення.

4. Охоронний №

672/3

5. Наявність охоронних дошок, охоронних знаків

Охоронна дошка відсутня

6. Власник:

Державна власність. У віданні Міністерства культури України.
Балансоутримувач: Кременецько-Почаївський державний історико-архітектурний заповідник. Директор – Микулич Вадим Володимирович.
Тел. (03546) 2-51-22

7. Користувач:

Духовний Собор Свято-Успенської Почаївської лаври.
Тел. 8-03546-6-12-44; 6-12-18.

8. **Охоронний договір:**

Охоронний договір укладений між Міністерством регіонального розвитку та будівництва України та Духовним собором Свято-Успенської Почаївської Лаври від 12.12.2003 р. № 1

9. Функціональне використання:

сучасне	первісне	інші
Монастирські келії	Монастирські келії	

10. Історичні дані про об'єкт (пам'ятку):

Перші відомості щодо існування монашої обителі сягають 1597 року, коли володарка Почаєва Анна Гостська повеліла збудувати монастир на горі Почаївській, там, де за переказами в XIII ст. у вогненому стовпі з'явилась перед іноками Пресвята Богородиця і де з тих часів на терасі південного схилу гори стояла дерев'яна Успенська церква. Правдоподібно, первісно монастир також був дерев'яний, в ньому мешкали вісім ченців та двоє послушників. Того ж 1597 року фундаторка подарувала ченцям чудотворну ікону Богоматері, яку згодом почали іменувати Почаївською, залишила для них друкарські верстати. Після утисків, що їх зазнали ченці після смерті Анни Гостської (1617), обитель знову розширюється дякуючи старанням ігумена Іова (Залізо). У XVII ст. монастир розбудовують. З'являються одноповерхові келії, трапезна, господарські приміщення. Муровані одноповерхові споруди монастирських келій бачимо на гравюрі "Облога Почаєва 1675 року", виконаній Никодимом Зубрицьким у 1704 році. Монастирський комплекс творив дводільну планувальну композицію, власне монастир був на заході узвишшя. Монастирські споруди (одноповерхові будинки з келіями та трапезною) займали північну та східну частини вздовж муру навколо широкого подвір'я. 1712 року монастир стає уніатським (в руках уніатів перебував до 1832 року). В 1730-х–1740-х рр. за проектом архітектора П. Ґіжицького (новітні дані) здійснено розбудову монастирських келій. Правдоподібно, цей архітектор сформував ідею будівництва нового Успенського собору, що її пізніше реалізував Г. Гофман. За угодою, підписаною фундатором нового храму М. Потоцьким з Г. Гофманом 1771 року, передбачалась також подальша розбудова монастирських приіщень. 1775 року львівський архітектор К. Кульчицький продовжив

доопрацювання проекту Гофмана, передбачивши будівництво бібліотеки, готелю тощо, а, головне, – запропонував будівництво великого підпорного муру. Пізніше за проектом П. Полейовського були влаштовані додаткові контрфорси монастирських мурів. 1862 року в східному крилі братського корпусу, де у XVIII ст. містилась лаврська друкарня, влаштували теплу церкву Святої Трійці (нині – церква Похвали Пресвятої Богородиці). У другій половині XIX ст. як західне бічне крило монастиря звели трапезну церкву Святої Великомучениці Варвари (1888). Наприкінці XIX ст. у північній частині монастирського комплексу постали водонапірна вежа, братський корпус, що призначався також для друкарні, лікарні та іконописної майстерні. 1957 року проведено реставрацію теплої церкви Похвали Пресвятої Богородиці. 1966 року проведено ремонт інтер'єрів монастиря.

11. Опис об'єкта (пам'ятки)

Характеристика розташування об'єкта і ролі в навколишньому середовищі	Споруди келій розташовані у західній частині монастирського комплексу, оточуючи головний храм лаври – Успенський собор – з півночі, заходу (на рівні вівтарної частини до трансепту) та сходу, творячи замкнене подвір'я і доповнюючи ансамбль собору.
Ландшафт	Споруди монастирських келій розташовані на терасі на узвишші Почаївської гори, біля її західного схилу.
Характеристика об'єкта (пам'ятки)	Три видовжених прямокутних в плані корпуси сполучені між собою та об'єднані в єдину композиційну цілісність з Успенським собором. Разом з апсидою храму будівлі утворюють внутрішнє "П"-подібне в плані подвір'я зі спорудами каплиці XVIII ст. та ківорію над криницею св. Іова (XIX ст.). До південного крила келій примикає тепла церква Похвали Пресвятої Богородиці, до північного – трапезна церква св. Варвари та св. княгині Ольги. Обидва об'єми прямокутні та видовжені в плані; за формою і оздобними елементами вони повторюють витриманий у стилі рококо вистрій фасадів монастирських приміщень. Споруди келій мурувані з цегли на кам'яному фундамен-ті (у давнішій північній частині – мішана кам'яно-цегляна кладка), двоповерхові (у північному крилі – три поверхи), тиньковані. Зовнішні стіни північного крила підперті потужними контрфорсами. Двосхилі дахи мають металеве покриття. Планувальна структура – коридорного типу, з одностороннім розташуванням приміщень, перекритих хрещатими склепіннями. Приміщення церков – зального типу. Склепіння теплої церкви Похвали Пресвятої Богородиці – бочкові з розпалубками, з імітацією хрещатих склепінь (гурти виконані в гіпсі). На хорах цієї церкви влаштований приділ Перемоги Матері Божої над

	турками і татарами у 1675 році. Бічні фасади характеризує одноманітний ритм вікон у профільованих обрамленнях. Парадні фасади та фасади церков членовані пілястрами коринфського ордеру; найяскравішим виразником стилю бароко є торець західного крила, увінчаний розвиненим фронтоном. Орієнтовна площа, що її займають споруди келій разом з будівлями церков – 4800 м^2. Інтер'єри корпусів скромні, без розписів та декоративних елементів, кожна з церков в середині розмальована.
Перебудови, втрати й історичні нашарування	Остаточно сформований у 1771-1780-х рр. комплекс споруд монастирських келій був доповнений у XIX ст. будівлями трапезної та теплої церков.
Наявність творів мистецтва та їх опис	Твори мистецтва наявні у трапезній церкві св. Варвари та св. Ольги та теплій церкві Похвали Пресвятої Богородиці. Первісно у теплій церкві Святої Трійці (тепер – Похвали Пресвятої Богородиці) був іконостас XVIII ст. У 1870-і рр. для неї виготовили нинішній двоярусний іконостас (з додатковим рядом перед ним) з вишуканою різьбою та іконами, виконаними в академічній манері. 1874 року в такому ж академічному стилі церкву розмалювали в середині. Головні композиції розписів відображають основні православні свята зимового періоду, починаючи від Покрови Пресвятої Богородиці до Великодня. Біля іконостасу намальовані святі угодники, уродженці Волинської землі. У вівтарній частині – композиції "Омо-віння ніг", "Тайна Вечеря". На горному місці – ікона "Моління про чашу", виконана у 2-й половині XIX ст. петербурзьким художником Драгуновим. Різьблений золочений одноярусний іконостас трапезної церкви виго-товили наприкінці XIX ст. з давнього кіоту над Стопою Богородиці в Успенській церкві. Ікони – в академічній манері, виконані на великих листах червоної міді і нама-льовані у лаврській майстерні під керівництвом головного іконописця Лаври ієромонаха Паісія. На стінах –зображення святих, на склепіннях – релігійні сцени, поміщені у фігурні обрамлення. Над вхідними дверима – велика композиція "Чудесне нагодування Ісусом Христом п'ятьма хлібами і двома рибами п'ятьох тисяч людей" (кін. XIX ст.). В келіях – ліпні декоративні елементи.
Опис території об'єкта (пам'ятки)	Монастирські корпуси з долученими до них об'ємами церкви св. Варвари і св. Ольги та церкви Похвали Пресвятої Богородиці займають разом з Успенським собором західну частину узвишшя – гори Почаївської. Територія навколо (з заходу) та внутрішнє подвір'я (у північній частині) частково засаджені деревами.

	Вздовж північного фасаду асфальтована дорога прямує донизу – до економічної брами. Внутрішнє подвір'я впорядковане. Посередині подвір'я знаходиться каплиця на місці давньої церкви Святої Трійці, у західній частині – ківорій, зведений над колодязем св. Іова.
Наявність меморіальних дошок	меморіальні дошки відсутні

12. Перелік складових:

Почаївська Лавра:

1. Успенський собор, 1771-1783 рр.
2. Троїцький собор, 1906-1912 рр.
3. Монастирські келії, 1771-1780 рр.
4. Архиєрейський дім, 1825 р.
5. Дзвіниця, 1861-1871 рр.
6. Надбрамний корпус, 1835 р.

Крім того в межах монастирських мурів у комплекс входять: економічна брама, XIX ст.; каплиця на місці вівтаря колишньої церкви Святої Трійці; ківорій XIX ст. над колодязем Святого Йова; будинок друкарні, іконописної майстерні, братської лікарні з домовою церквою (тепер – готель), XIX ст.; водогінна вежа, XIX ст..; будинок церковно-парафіяльної школи (тепер житловий дім), XIX ст.; південний та північний монастирський сади; господарський двір; споруди колишнього свічного заводу; монастирські мури.

(для комплексу (ансамблю), визначного місця)

13. **Матеріали, конструкції, ступінь капітальності, загальна оцінка технічного стану:**

Споруда мурована з цегли, у старій північній частині – змішана камінно-цегляна кладка. Фундамент кам'яний, склепіння викладені з цегли. Фасади тинькovані. Підлога дощата та з керамічної плитки. Дах вогнестійкий, покритий оцинкованим залізом. Стан споруди добрий. Акт технічного стану додається.
Акт технічного стану від 20.03.2014 № 3/2014

14.Наявність інженерних мереж та інженерного обладнання:

Система центрального опалення. Каналізація та водопровід. Телефон, електромережа, радіозв'язок.

15.Територія об'єкта (пам'ятки):

Площа	Територія пам'ятки займає площу бл.7000 м^2., у т. ч. внутрішнє подвір'я – 2000 м^2.
Опис меж	Споруди монастирських келій є невід'ємною складовою історично сформованого ансамблю Свято-Успенської Почаївської лаври. Безпосередньо до пам'ятки з півдня прилягає Успенський собор, на сході – широкий майдан, у північній частині якого розташована дзвіниця лаври. З заходу – підпірна стіна на крутосхилі, під яким знаходиться монастирський сад.

16.Майнова цінність об'єкта (пам'ятки):

Дата проведення май-нової оцінки, найме-нування організації	майнова оцінка об'єкту не проводилась.
Сума в гривнях	

17.Оцінка антропологічної, археологічної, естетичної, етнографічної, історичної, мистецької, наукової чи художньої цінності об'єкта (пам'ятки):

Пам'ятка є зразком архітектури пізнього бароко на західних землях України. Споруди келій становлять важливі додаткові елементи у формуванні архітектурного ансамблю лаври. В історичному плані визначають первісне ядро лаврського монастирського комплексу.

18.**Зони охорони пам'ятки:**

Організація-розробник	Ін-т «Укрзахідпроектреставрація», м. Львів, пл. Соборна, 3-а; тел. (0322) 244-04-71; Автор розробки – Могитич Р. І.; ГАП – Бачинська Л.
Дата розроблення	2003–2004 рр.
Дата і номер документа про затвердження	Генеральний план розвитку ДІАЗу з дотриманням статусу охоронної зони погоджено на засіданні архітектурно-містобудівельної ради при Управлінні містобудування і архітектури Тернопільської облдержадміністрації (протокол № 2 від 19. 02. 2004 р.) і схвалено Науково-методичною радою з питань реставрації і реконструкції пам'яток архітектури та містобудування при Держбуді України 3.03.2004 р.
Короткий опис меж із зазначенням площі кожної зони	Встановлена охоронна зона Комплексу споруд Почаївської Свято-Успенської лаври проходить вулицею Кременецькою, охоплюючи прилеглу з півдня забудову, південною межею пл. Воз'єднання, вулицею Радивилівською, Озерною, Стельмащука, Грабовою, межею лісу, що проходить межею міста Почаєва, вулицею Волинською та її провулком до вулиці

	Кременецької. Територія охоронної зони ансамблю – 58 га.

19.**Наявність науково-проектної документації на пам'ятку (об'єкт):**

Найменування документації	Рік розроблення	Автор (організація)	Місце зберігання, інв. №

20. Дослідницькі й реставраційні роботи:

Найменування робіт	Рік прове дення	Замовник	Автор, проектна організація	Підрядна організація

21.Основні джерела:

Археологічні	Відсутні
Іконографічні	1. Облога Почаєва 1675 р. Гравюра Н. Зубрицького (1704). 2. Архітектурний ансамбль Почаївського монастиря в 1704 році. Графічна реконструкція П. Ричкова (1990). 3. Почаївський монастир в 1756 р. Фрагмент образу Богородиці Почаївської. Гравюра М. Латорського. 4. Загальний вигляд монастиря з півдня. Літографія Наполеона Орди. 1871 р.
Архівні	Не виявлені
Бібліографічні	1. Памятники градостроительства и архитектуры Украинской ССР.-Т. 4.-Киев,1986, с. 79. 2. Ричков П. До історії формування архітектурного ансамблю Почаївської Лаври. // Архітектурна спадщина України. Вип. 2. Національні особливості архітектури народу України. За ред. В. Тимофієнка. – Київ, 1995. – С. 87. 3. Объятия Отча… Очерки по истории Почаевской Лавры. Сост. В. Зелинский. – Свято-Успенская Почаевская Лавра, 2000. – С. 113-114, 125. 4. Пелехатий Я. О. Історико-архітектурна довідка про ансамбль Свято-Успенської Почаївської Лаври. – Комп'ютерний видрук. Тернопіль, 2003.

22. Графічні матеріали й фотофіксація:

Найменування	Кількість	Дата виконання	Виконавець
Генеральний план (ситуаційна схема)	1	1996	З. Лагуш

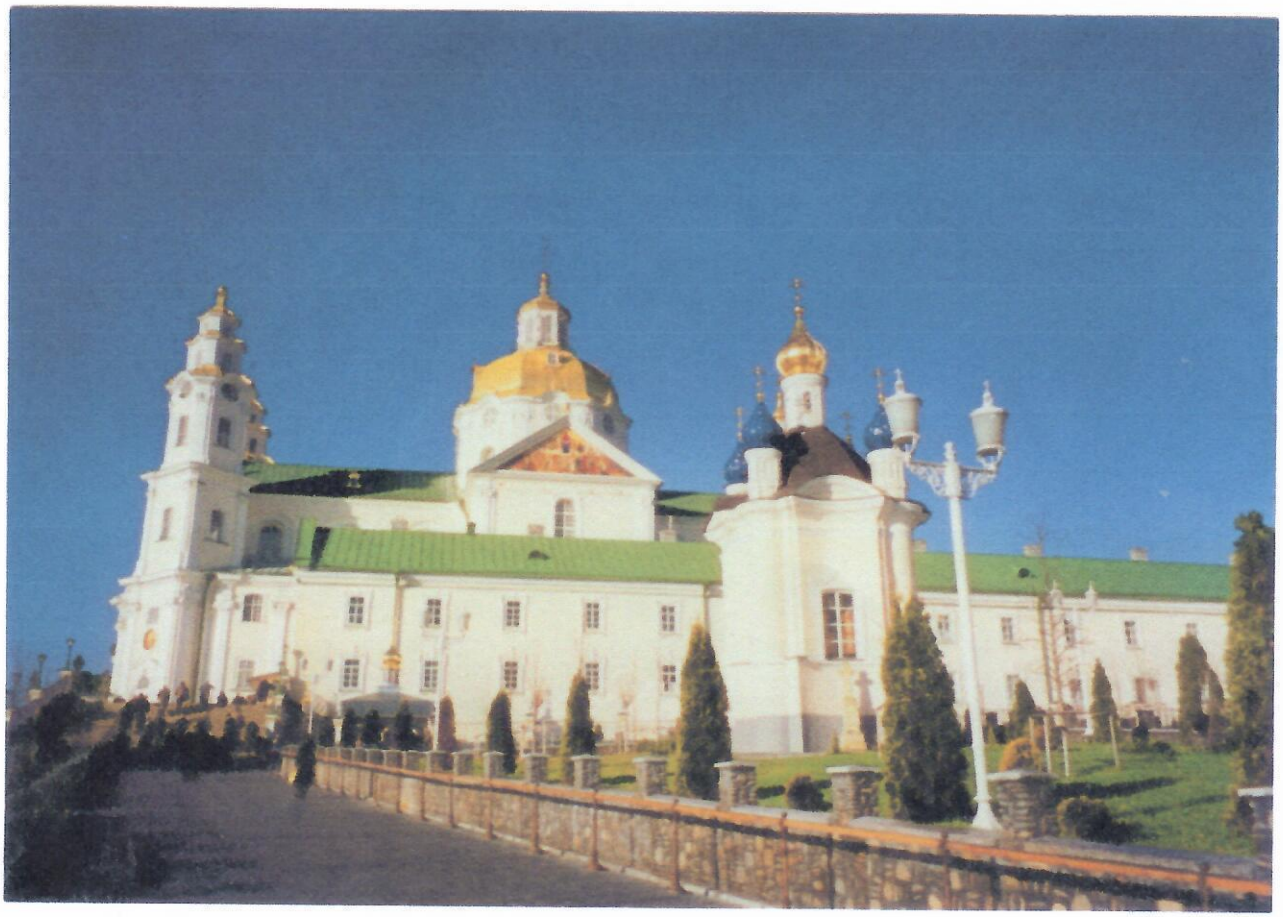
Обміри:			
Плани	1		
Фасади			
Перерізи			
Схематичний план зон охорони			
Фотофіксація:			
Фото загального вигляду	3	грудень 2003 р.	Сьомочкін І.
Фото фрагментів	3	грудень 2003 р.	Сьомочкін І.
Фото деталей	1	грудень 2003 р.	Сьомочкін І.
Фото інтер'єрів	5	грудень 2003 р.	Сьомочкін І.
Інше (графічна реконструкція ансамблю монастиря)	1		П. Ричков

Паспорт склав:

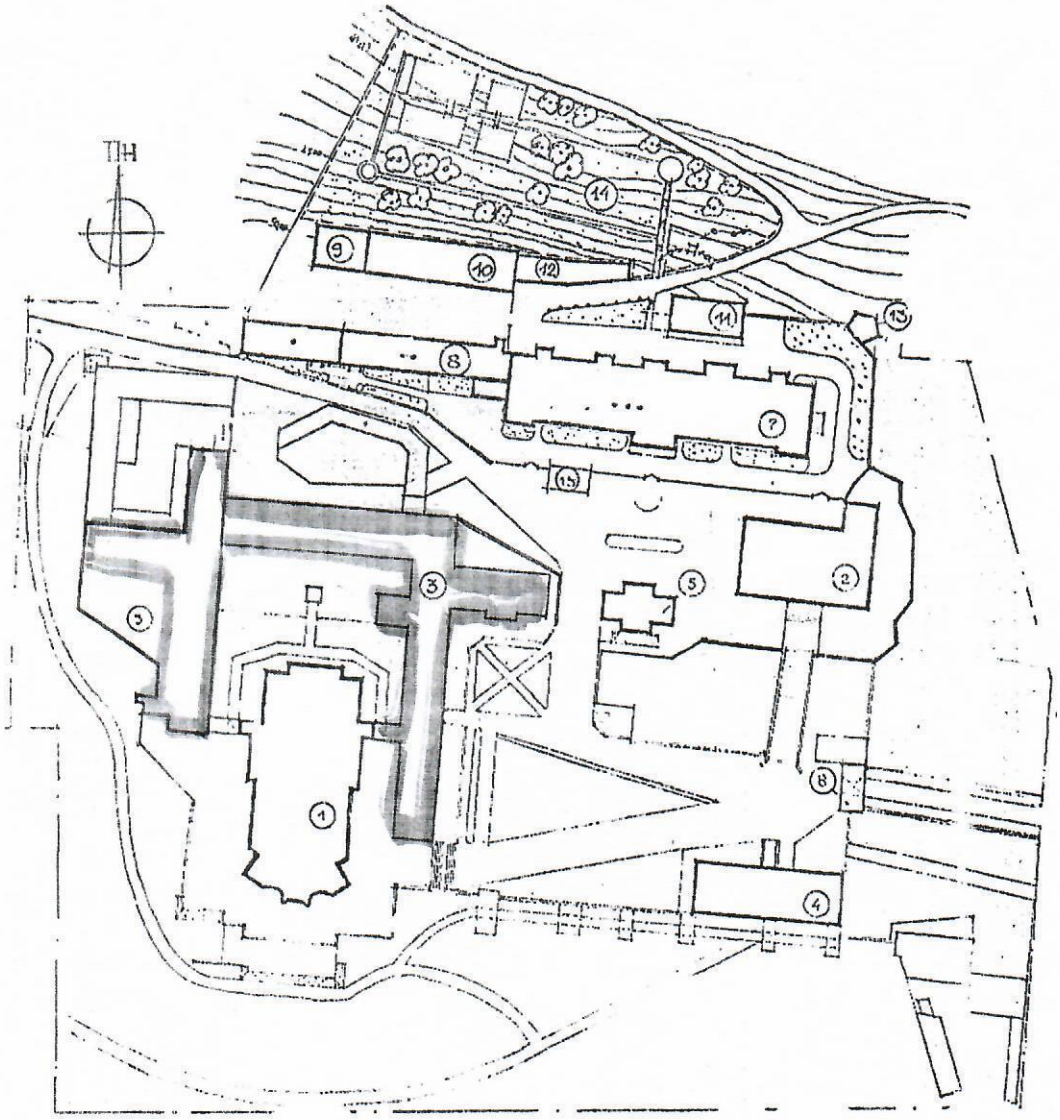
Посада	Спеціальність, кваліфікаційний рівень	Прізвище, ініціали	Підпис	Дата складання
Завідувач науково-дослідного відділу	Кандидат історичних наук	Облончик Н. Г.		05.2014

Директор департаменту культури, релігій та національностей Тернопільської облдержадміністрації **ШЕРГЕЙ Г.П.**

(найменування посади керівника органу охорони культурної спадщини) (підпис) (П.І.Б.)

СХІДНЕ КРИЛО МОНАСТИРСЬКИХ КЕЛІЙ
ТА УСПЕНСЬКИЙ СОБОР
(НА ПЕРЕДНЬОМУ ПЛАНІ – НОВОЗБУДОВАНА КАПЛИЦЯ)

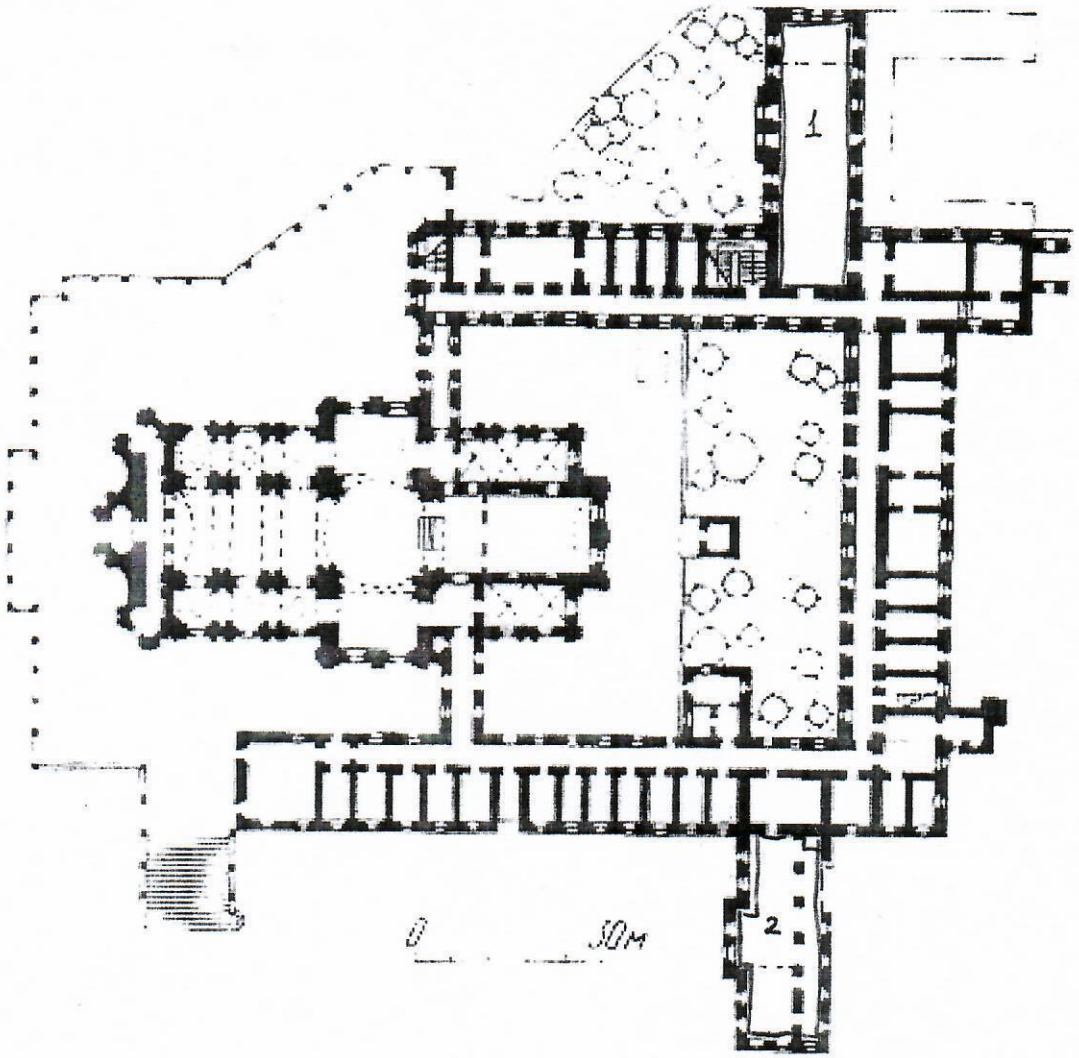

Експлікація :

1. Успенський собор 1791 р.
2. Троїцький собор 1912 р.
3. Монастирські келії XVI-XVIII ст.
4. Архієрейський будинок
5. Дзвінниця 1861 р.
6. Вїздна брама 1800 р.
7. Лікарня.
8. Братський корпус XIX с
9. Адміністративний корпус
10. Котельня
11. Склад, пральня
12. Харчоблок
13. Гараж.
14. Вежа, що реставрується
15. Садово-паркова зона.
16. Водонапірна вежа

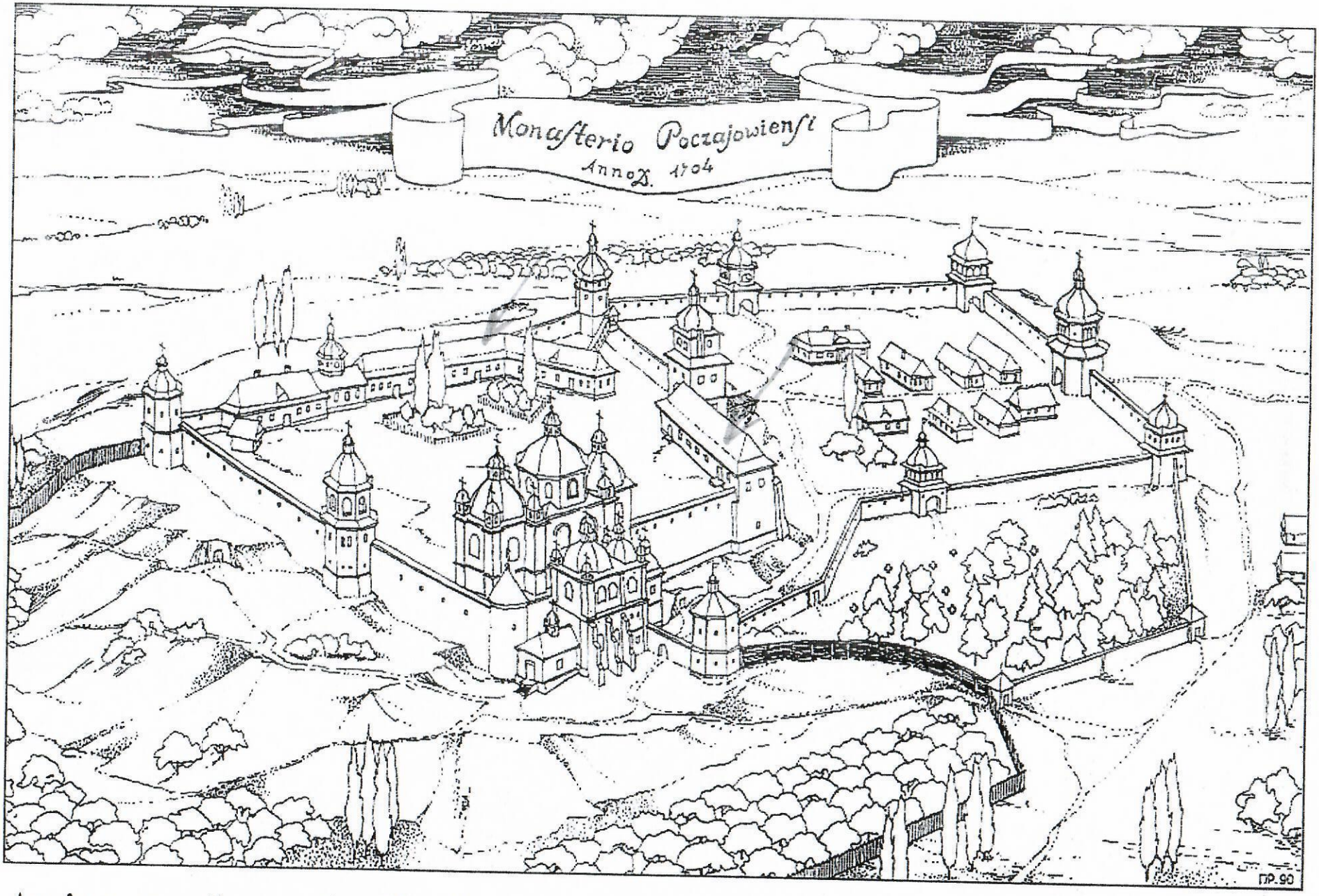
СИТУАЦІЙНА СХЕМА

М 1: 1000

ПЛАН УСПЕНСЬКОГО СОБОРУ ТА МОНАСТИРСЬКИХ КЕЛІЙ

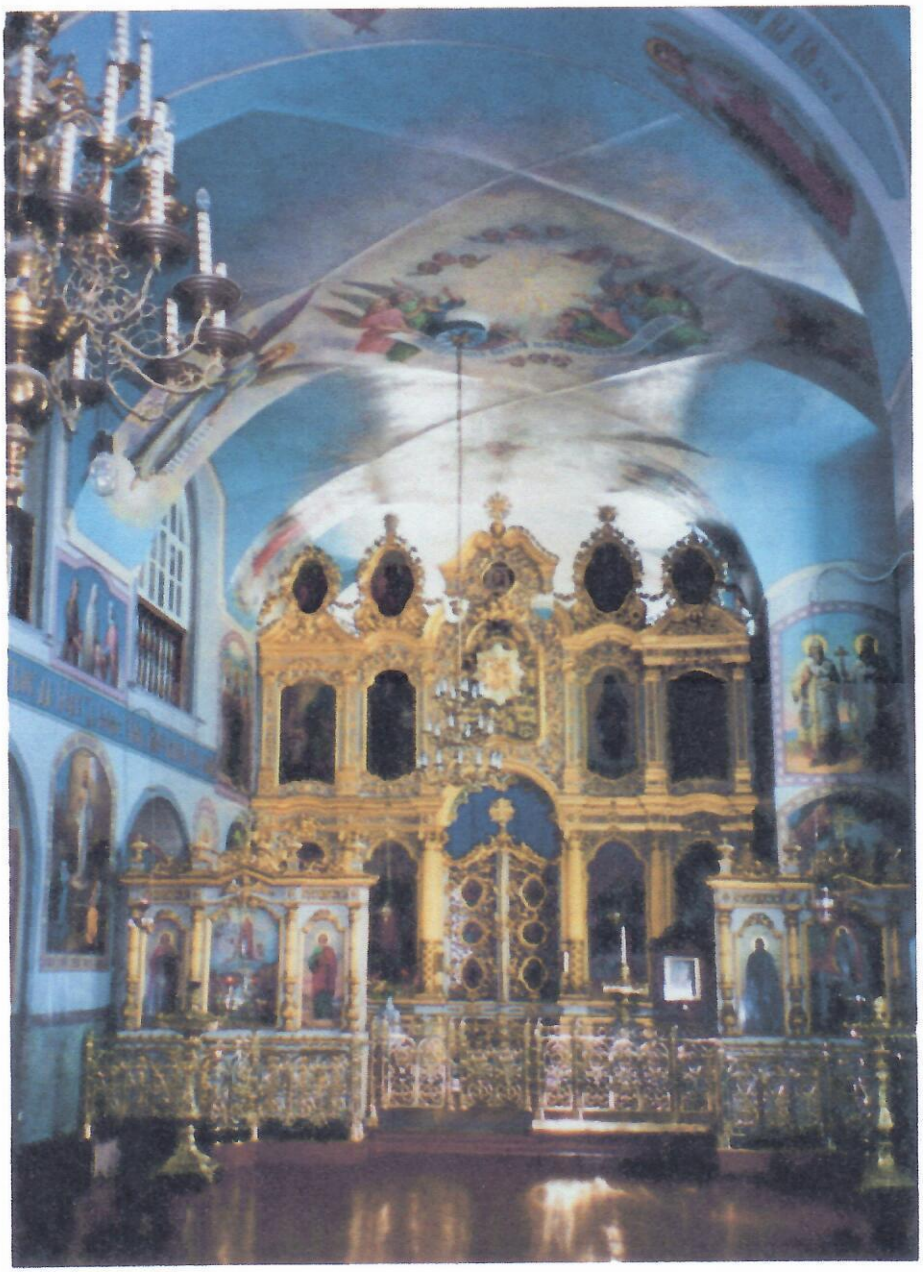
1. Трапезна церква Святої Варвари та Святої Ольги.
2. Тепла церква Похвали Пресвятої Богородиці.

Архітектурний ансамбль Почаївського монастиря в 1704 р. Графічна реконструкція П. Ричкова.

ЦАРСЬКІ ВРАТА ІКОНОСТАСУ
ЦЕРКВИ ПОХВАЛИ ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ

ИНТЕРЬЕР ЦЕРКВИ ПОКРОВА ПРЕСВЯТОЙ БОГОРОДИЦЫ

ІКОНОСТАС ТРАПЕЗНОЇ ЦЕРКВИ

ІНТЕР'ЄР ТРАПЕЗНОЇ ЦЕРКВИ СВ. ВАРВАРИ

ІНТЕР'ЄР ТРАПЕЗНОЇ ЦЕРКВИ СВ. ВАРВАРИ

БУДИНОК БРАТСЬКОГО КОРПУСУ

ВОДОГІННА ВЕЖА (БІЛЯ МОНАСТИРСЬКИХ КЕЛІЙ)

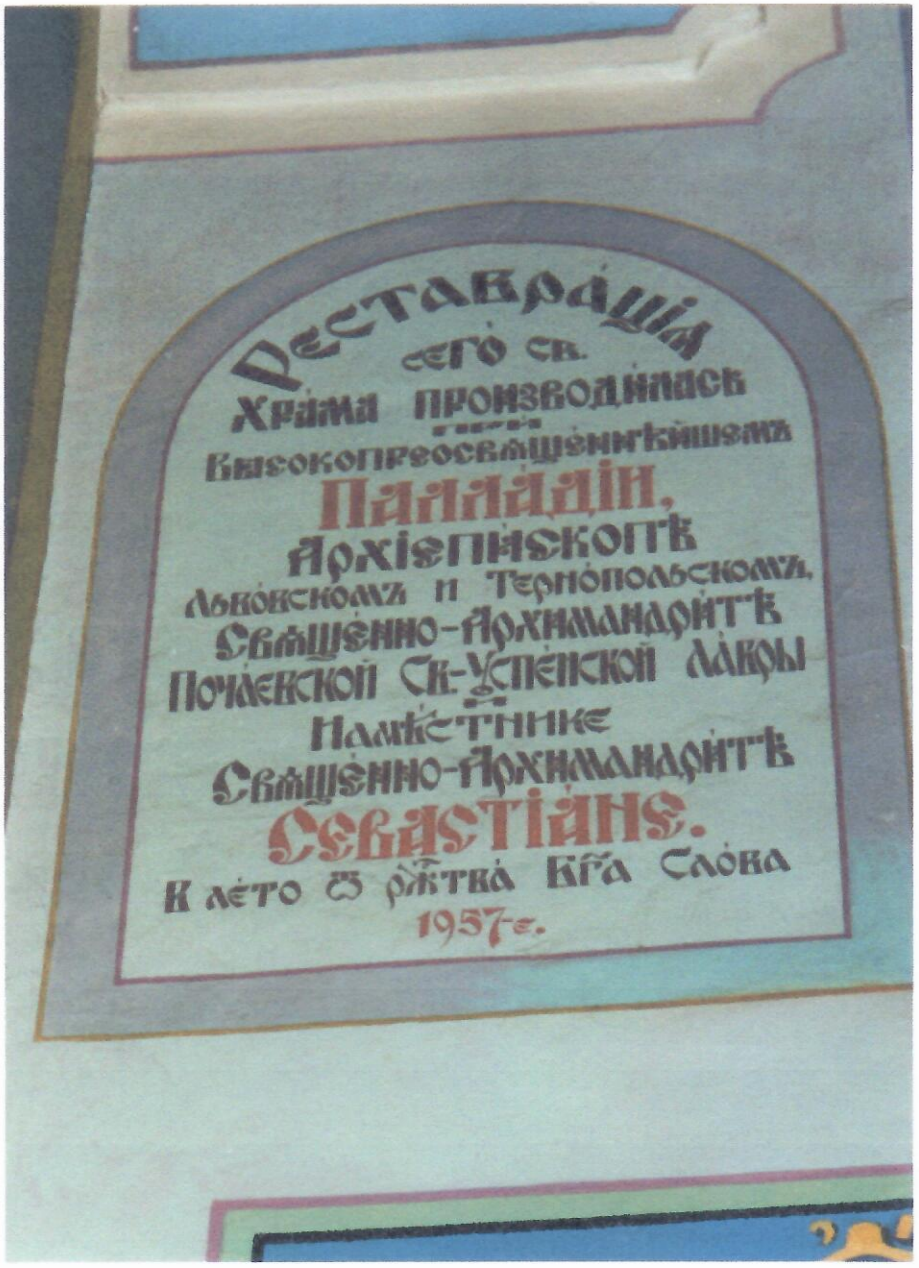
ТЕПЛА ЦЕРКВА ПОХВАЛИ ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ

СХІДНЕ КРИЛО КЕЛІЙ
З ЦЕРКВОЮ ПОХВАЛИ ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ

ГОЛОВНИЙ ФАСАД ЗАХІДНОГО КРИЛА КЕЛІЙ

НАПИС ПРО РЕСТАВРАЦІЮ
ЦЕРКВИ ПОХВАЛИ ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ